

**PRETEČE I RAZVOJ VISOKOŠKOLSKE MEDICINSKE
IZOBRAZBE U DALMACIJI: OD INDIVIDUALNE INICIJATIVE
DO OSNUTKA MEDICINSKOG STUDIJA U SPLITU**

**FORERUNNERS AND DEVELOPMENT OF MEDICAL LICENSURE IN DALMATIA:
FROM INDIVIDUAL INITIATIVES TO FOUNDING MEDICAL EDUCATION IN SPLIT**

LIVIA BRISKY, STELLA FATOVIĆ-FERENČIĆ*

Deskriptori: Medicinska edukacija – povijest; Medicinski fakulteti – povijest; Hrvatska

Sažetak. Pokretanje osnutka visokoškolskih medicinskih učilišta na našim prostorima oduvijek je bilo znatno više od nužnosti izobrazbe medicinskih stručnjaka. Bila je to borba za opstojnost i nacionalni identitet, napredak i stvaranje akademskog ozračja odlučujućeg u kulturnom razvoju svake zemlje. Na cjelokupnome hrvatskom području pod tuđinskom vlašću ta se borba očitovala višekratnim i trajno obeshrabrivanim pokušajima osnutaka visokoškolskih učilišta i škola koje su, čak i ako bi zaživjele, bile kratka vijeka. Ovaj rad donosi pregled faktografije vezane uz začetke nastojanja visokoškolske nastave na području Dalmacije, osobito onog dijela koji se odnosio na inicijativu liječnika Jakova Mirkovića (1748 (?)-1824). One su po svojim ciljevima, sadržaju i nacionalnoj akademskoj ideji prepoznate i istaknute kao preteče osnutka medicinskog studija, a tek potom i samostalnog Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu utemeljenog 1997. godine.

Descriptors: Education, medical – history; Schools, medical – history; Croatia

Summary. Initiating licensure and medical education in Croatia was not only schooling itself, but struggle for national identity and institution of an academic setting, which, by itself, is paramount for cultural development anywhere. Throughout history, this struggle mostly ended with administrative discouragement and opposition to all such efforts of higher medical education by contemporary authorities. The paper elaborates on the first initiatives in this direction focused on the establishment of a degree of medical education in Dalmatia. Doctor Jakov Mirković (1748(?)-1824) was the first to become instrumental in the area. The aims, outlines and academic basis of those first initiatives were presented in a publication of his, leading eventually to the establishment of Split School of Medicine, University of Split, finally realized in 1997.

Liječ Vjesn 2010;132:309–315

Padovansko sveučilište, osnovano 1222. godine, smatra se jednim od najstarijih u Europi. Na njemu je sredinom 13. stoljeća započela i medicinska nastava.¹

Mletačka je Republika proglasila Padovu, koja joj je pripala 1405. godine, svojim sveučilišnim gradom, te joj je nastojala podići ugled i privući što veći broj studenata. Svojim je podanicima dopuštala studij samo na navedenom sveučilištu, a osobito se pazilo da stanovnici Mletačke Dalmacije poštuju ovu naredbu.² Početkom 16. stoljeća uvedena je posebna institucija nazvana *reformatori studija*, sastavljena od triju mletačkih senatora, koji su organizirali studij i stekli pravo biranja profesora.^{1,2} Pa ipak kriterij pohađanja studija nije bio za sve jednak. Primjerice, mletački Senat je 1681. godine donio odluku kojom su kandidati iz Dalmacije bili oslobođeni redovitog pohađanja nastave, a mogli su se prijaviti za stjecanje doktorata čim bi smatrali da su stekli dovoljno znanja.² Za dobivanje doktorske diplome bila im je dovoljna potvrda dvojice priznatih liječnika o njihovim sposobnostima za ispit.³ Važno je naglasiti da su padovanski doktorati postignuti na navedeni način davali liječnicima pravo obavljanja prakse samo na području Dalmacije, što je bilo istaknuto u njihovim diplomama.^{2,3} Potpuno je jasno da je ova, privilegijem maskirana, odluka mletačkog Senata bila usmjerena kočenju izobrazbe na našem području, posebice mladih liječnika, čime je dodatno otežavala već ionako teške zdravstvene prilike na području Dalmacije.

U ovome radu iznijele smo kronologiju događaja vezanih uz prve inicijative osnutka akademske nastave na području Dalmacije nadovezujući se na radove koji su o tome objavljeni u našoj literaturi. Prva su nastojanja po svojim ciljevima, sadržaju, nacionalnoj i akademskoj ideji istaknuta kao preteče osnutka medicinskog studija, a potom i samostalnoga Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu utemeljenog 1997. godine.

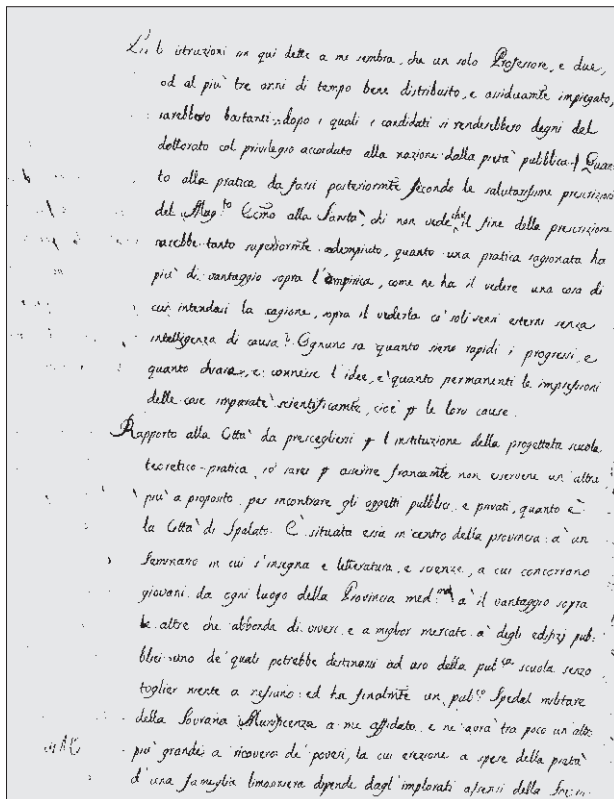
**Prijedlog liječnika Jakova Mirkovića
iz 1792. godine o utemeljenju javne škole
koju bi imali dužnost dnevno pohađati
kandidati medicine u gradu Splitu**

Inicijativu za poboljšanje zdravstvene službe u Dalmaciji poduzeo je liječnik Jakov Mirković. Rođen je u Visu vjerojatno 1748. godine, ali se već kao dječak s roditeljima preselio u Hvar. Nakon doktoriranja na Medicinskom fakultetu u Padovi 1769. godine te kratkoga stručnog usavršavanja u

* Medicinski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split (dr. sc. Livia Brisky, dr. med.). Zavod za povijest i filozofiju znanosti, Odsjek za povijest medicinskih znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb (prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, dr. med.)

Adresa za dopisivanje: Dr. sc. L. Brisky, Rudera Boškovića 15, 21 000 Split, e-mail: livia.brisky@st.t-com.hr

Primljeno 26. ožujka 2010., prihvaćeno 3. rujna 2010.

Slika 1. Elaborat dr. Jakova Mirkovića iz 1792. godine o osnutku teoretsko-praktične škole za kandidate medicine u gradu Splitu.⁷

Figure 1. Study of physician Jakov Mirković from 1792 about the establishment of theoretical-practical school for medicine candidates in the city of Split.⁷

Veneciji, 1. siječnja 1771. godine imenovan je liječnikom fizikom Hvara. Godine 1785. postao je liječnik Vojne bolnice u Splitu gdje je radio do svibnja 1798. godine kada je premješten u Trogir u funkciji glavnog liječnika.³ Premda se u dosadašnjoj historiografiji navodi da je ostao u Trogiru do svoje smrti 9. kolovoza 1824. godine,³⁻⁵ novija arhivska istraživanja svjedoče da je 1806. godine vršio službu ugovornog općinskog liječnika u Omišu.⁶ Bio je vrlo cijenjen liječnik pa ga 1813. godine opisuju kao *vrlo sposobnog, jednog od prvih po znanju i praksi*.³

U dovid nacionalne medicinske historiografije ovaj je liječnik, međutim, ušao ponajviše stoga što se 5. prosinca 1792. godine pismeno obratio reformatorima padovanskog studija u Veneciji s ciljem objašnjenja pozadine uzroka medicinskoj nestručnosti određenog broja dalmatinskih liječnika. Glavni uzrok njihovu nedovoljnom znanju nalazio je upravo u povlastici mletačkog Senata s pomoću koje su kandidati iz ove pokrajine mogli doći do doktorata bez obaveze pohađanja studija. Svoje je stavove obrazložio sljedećim riječima:

Nikako se ne treba čuditi što se Hipokrat tužio na neznanje liječnika svojeg vremena, jer je medicina u to doba bila u povojima. Pobuđuje međutim čuđenje i uznemiruje srce što se u današnje vrijeme, nakon tolikog napretka ljudskog duha u svim granama znanja, a ne manje u onoj koja se tiče održavanja ljudi, danonice u Dalmaciji umnožava četa nazoviliječnika koji ne samo da nemaju nikakva preliminarnog i pomoćnog znanja nego, čak, ne znaju ni najbitnije osnove medicine. Koji dakle može tomu biti uzrok? Nijedan drugi doli povlastica Dalmatinaca da se domognu

doktorske kape u Padovi bez obaveze prethodnih studija. Budući da mnogi ondje gledaju na bavljenje medicinom samo sa stajališta zarade, budući da nema propisanih odredaba koje ograničavaju slobodu u tako postignutom unosnom zvanju, lakoća da se uz bilo kojeg liječnika nauče neki stvarni pojmovi, neka nerazumljiva imena grčkog podrijetla o misterioznim formulama propisivanja lijekova, a još više već spomenuta lakoća da se doktorira, opredjeljuje mnoge za to zvanje više nego za ijedno drugo koje ne donosi tako lako zaradu kad se ne zna obavljati...^{3,4,7}

Ovaj liječnik se, međutim, nije zaustavio samo na opisu problematike, već je predložio i potencijalno rješenje. Smatrao je da bi se u Dalmaciji trebala utemeljiti javna škola koju bi imali dužnost dnevno pohađati kandidati medicine. Govoreći nadalje o ovdašnjim liječnicima, nastavlja:

Nisu baš svi liječnici Dalmacije te vrste. Ja govorim o većem broju i pozivam se na svjedočanstvo upravo onih malobrojnih učenih liječnika mojih sunarodnjaka koji zaslužuju svako moje poštovanje, a koje ja izuzimam od mnoštva empiričara. Nikada neće biti drugačije dok se ozbiljno ne shvati da nema struke u kojoj je neznanje opasnije i pogubnije od medicine i dok i za Dalmaciju ne budu određeni oni vrlo korisni predmeti obrazovanja prije doktorata kojima je mudrost Vaših Uzvišenosti osposobila ovoj Prevedroj Vlastarici i Italiji malen ali time korisniji broj liječnika.

Ravnajući se upravo prema tim disciplinama, ja bih ponizno predložio da, kako se ne dopušta doktoriranje onim Talijanima koji nisu svršili četiri godine studija u Padovi, da se isto tako zabrani i Dalmatincima da stavljaju na kušnju vrlo popustljivu susretljivost gospode padovanskih profesora ako prije toga i oni ne prođu neki tečaj odgovarajućeg studija. Nema zvanja bez danka obaveza, nema stručnjaka bez šegrtovanja. Zašto bi samo dalmatinski liječnici bili pošteđeni od ovih obaveza! Ali budući da je Dalmacija oskudna u mogućnostima, malo je onih otaca koji mogu svoje sinove uzdržavati u Padovi o vlastitu trošku, a budući da se ne može narinuti propis da medicinsku nastavu vrši bilo tko od malog broja dalmatinskih liječnika koji bi za to bili sposobni, izgleda da je prijeko potrebno u toj pokrajini osnivanje jedne javne škole koju bi imali dužnost dnevno pohađati kandidati medicine.^{3,4,7}

U svojoj pismenoj predstavi ovaj je liječnik također prezentirao program navedenoga studija za liječnike, kirurge i seoske kirurge te preporučenu literaturu. Smatrao je da bi za obuku bio dostatan samo jedan profesor za čije se mjesto sam ponudio, a *dvije ili najviše tri godine dobro raspoređena vremena i ustrajna zalaganja dostajale bi da kandidati postanu dostojni doktorata uz povlasticu koju je naciji odobrila državna milost*. Kao mjesto utemeljenja ove teoretsko-praktične škole (*scuola teoretico-pratica*) predložio je grad Split koji je imao dovoljno javnih zgrada od kojih se jedna mogla rabiti za navedenu svrhu, te Vojnu bolnicu u kojoj bi se vršila praktična nastava. Naglasio je da će se u ovome gradu, čim stigne zatraženo odobrenje vrhovne vlasti, ubrzo podići još jedna veća bolnica namijenjena skloništu siromaha (slika 1).^{3,4,7} Zasigurno je dr. Mirković mislio na Civilnu bolnicu u Splitu čiji su osnatak financirala braća Ante, Frane i Petar Ergovac, a koja je dovršena 1797. godine.^{8,9}

Premda je splitski knez-kapetan pohvalio navedeni projekt dr. Jakova Mirkovića generalnom providuru u Dalmaciji i Albaniji sa sjedištem u Zadru dana 23. veljače 1792. M. V., odnosno 1793. godine,^{3,10,*11} koji je jednako tako iste

* M. V. ili *More Veneto* je mletački način pisanja datuma po kojem je nova godina počinjala 1. ožujka tako da se nadnevak s kraticom M. V. treba pomaknuti godinu unaprijed.

godine svoje povoljno mišljenje u dva navrata prosljedio reformatorima padovanskog studija u Veneciji,^{3,12,13} zamisao ovog liječnika nije dobila konačno odobrenje mletačkog Senata kao tadašnje vrhovne vlasti.^{3,14}

Navedene 1793. godine u Dalmaciji je radilo ukupno 57 liječnika i kirurga, od kojih je bilo 37 domaćih i 20 stranaca. U ugovornom radnom odnosu bilo ih je 19 (10 domaćih i 9 stranaca), a njih 38 (27 domaćih i 11 stranaca) radilo je kao privatni liječnici i kirurzi.³

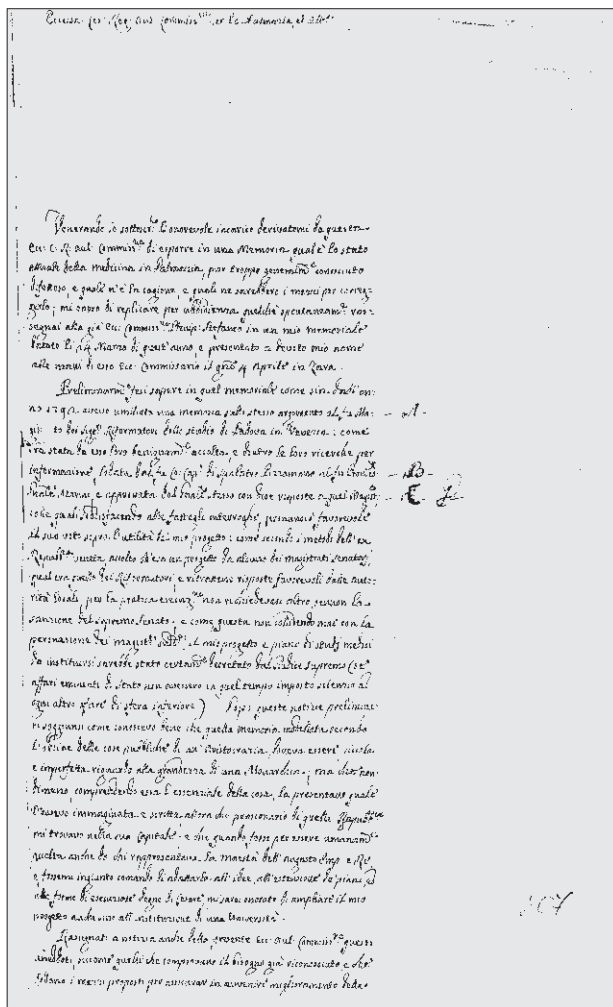
Kolegij sv. Lazara u Trogiru kao mjesto osnutka prve medicinske škole u Hrvatskoj 1806. godine

Propašću Mletačke Republike 1797. godine Dalmacija je potpala pod prvu austrijsku upravu kojoj se dr. Jakov Mirković također bezuspješno obraćao u svrhu realizacije navedenoga projekta.³ U Državnom arhivu u Zadru pohranjen je dokument datiran 3. kolovoza 1802. godine u kojem je ovaj liječnik prezentirao Carskomu kraljevskom dvorskom povjerenstvu za Dalmaciju i Albaniju svoja dotadašnja nastojanja u svezi s ovim korisnim prijedlogom, kao i mogućnost njegove nadopune sve do utemeljenja sveučilišta (slika 2).^{3,14}

On je također svoju pismenu predstavku 1806. godine, odmah nakon osvajanja Dalmacije, uputio i sljedećoj francuskoj upravi u kojoj je istaknuo svoju spremnost za preuzimanje uprave bolnice ili nastave u medicinsko-kirurškoj školi ako bude potrebno njezino utemeljenje u Dalmaciji.³ Navedena predstavka bila je poslana tadašnjem generalnom providuru Dalmacije Vincenzu Dandolu u Zadar u čijoj je nadležnosti bilo njezino rješavanje.^{15,16} Ovaj generalni providur, po zvanju ljekarnik i kemičar, zalagao se za poboljšanje ekonomskog, kulturnog i zdravstvenog stanja u Dalmaciji.¹⁵ Nakon što je od relevantnih osoba dobio izvršne preporuke o ovome liječniku, na njegovoj je predstavi zabilježio *držati na umu za slučaj potrebe*.^{15,16}

Za vrijeme francuske uprave ipak su se na području Dalmacije mnoge stvari počele micati s mrtve točke. Na zahtjev generalnog providura Dalmacije Vincenza Dandola, prizivni sudac Ismaelli je 6. srpnja 1806. godine izradio izvještaj o tadašnjem zanemarenom stanju školstva u ovoj pokrajini u kojem se navodi kako *osnovne škole po selima jedva da postoje, a viši studij moguć je samo u inozemstvu*. U kratkom izvratku iz ovog elaborata Ismaelli navodi ovo: *Izvjestitelj predlaže, da se ukine odredba o potrebi studiranja prava i medicine na univerzitetima u Italiji za postignuće diplome i autorizaciju za vršenje prakse. Pravnička diploma mogla bi se postizavati na Kolegiju u Zadru, medicinska na onome u Splitu*. Tadašnji načelnik Odjela za javnu nastavu Bartolomeo Benincasa podupro je ovu zamisao: *Nema dvojbe da bi ovo olakšanje bilo vrlo korisno za zemlju, jer bi se povećao broj studenata obaju fakulteta, koji bi u zavičaju ili nedaleko od njega započeli karijeru, što ne čine sada, jer ne mogu boraviti na talijanskim sveučilištima. Pridržati bi ipak trebalo dužnost da se ondje postže promocija, jer se na jednom od tih univerziteta polože strogi ispiti*.¹⁷ Unatoč svemu do realizacije ipak nije došlo.

Prva medicinska škola u Hrvatskoj otvorena je u Trogiru 1806. godine u sklopu Kolegija sv. Lazara.¹⁶ Predstavnici trogirске općine obratili su se generalnom providuru Dalmacije Vincenzu Dandolu tijekom njegova posjeta ovom gradu dana 28. rujna 1806. godine sa zamolbom za uređenje i proširenje ovog kolegija koji se tada sastojao samo od nešto proširene osnovne škole. Predložili su *da se doda ko-*

Slika 2. Daljnja nastojanja dr. Jakova Mirkovića u cilju poboljšanja medicinske službe u Dalmaciji.¹⁴

Figure 2. Further efforts of physician Jakov Mirković to improve medical services in Dalmatia.¹⁴

legiju nastavnik gramatike i nastavnici filozofije, porodništva i medicine, pa prava. Za profesora medicine preporučeni je dr. Jakov Mirković koji je želio da *medicinska škola obuhvati sve grane medicine i kirurgije te da bude jedina u pokrajini, koja bi uz potvrdu profesora mogla dati pravo kandidatima da promoviraju; jednom riječju da ima karakter sveučilišne katedre*. Generalni providur je istoga dana pozitivno riješio ovu molbu, ali nije prihvatio prijedlog ovog liječnika da medicinski tečaj dobije status fakulteta. Uvodni dio rješenja o uređenju Kolegija sv. Lazara u Trogiru i dijelovi koji su se odnosili na *Školu medicine* u sklopu ovoga kolegija glasili su: *Trogir, 28. rujna (1806). Škole u Trogiru u Kolegiju sv. Lazara. Uvidjevši i uzevši u obzir prijeku potrebu da se poboljša i uredi javna nastava u Kolegiju sv. Lazara u Trogiru, da bi mogla služiti na opću korist cijele općine, uzevši u obzir da je korisno na jedinstven način urediti podučavanje, generalni providur određuje:*

13. *Tu je Škola medicine, u kojoj se daju lekcije iz osnova medicine, dodavši tomu kirurgiju i opstetriciju s nekoliko lekcija teoretske kemije.*

14. *Profesor tih nauka je gospodin doktor Jakov Mirković, protomedik u Trogiru, s godišnjom plaćom od 200 florina.*^{15,16}

Preuređeni Kolegij sv. Lazara u Trogiru započeo je s radom 5. studenoga 1806. godine. U *Školi medicine* upisala su se tri kandidata. Bili su to Ivan i Josip Monti iz Knina koji su još slušali i predavanja iz filozofije, te Frane Barbieri iz Trogira koji je pohađao i gramatičku školu. Imali su slabu školsku prednaobrazbu, pa su paralelno s medicinom učili i temeljne humanističke discipline.^{15,16}

Imenovani profesor Jakov Mirković održao je prvo predavanje iz anatomije 15. studenoga 1806. godine,^{4,18,19} dok su 20. srpnja 1807. godine održani prvi ispiti iz navedenoga predmeta u nazočnosti biskupa, gradskih liječnika, francuskih kirurga i ostalih osoba. Unatoč svemu, *Škola medicine* u sklopu Kolegija sv. Lazara u Trogiru prestala je s radom već sljedeće školske godine 1807/1808. zbog nedostatka kandidata.^{15,16}

Zakon o uređenju javne nastave u Dalmaciji, donesen 5. svibnja 1807. godine, dodijelio je trogirskom kolegiju tek položaj gimnazije¹⁵ te su stoga trojica dotadašnjih studenata prešla u novouređeni Licej u Zadru.^{15,16} Premda je dr. Mirković imao dvojicu novih kandidata za treću školsku godinu, generalni providur Dalmacije Vincenzo Dandolo je 1809. godine, na prijedlog načelnika za javnu nastavu, formalno ukinuo *Školu medicine* u Trogiru.¹⁶

Navedeni primjer Trogira potaknuo je i šibensko općinsko vijeće u traženju osnutka katedri za medicinu i pravo. Generalni providur Dalmacije je 28. veljače 1807. godine odredio da će se u šibenskoj gimnaziji od sljedeće školske godine predavati liječničke i pravne nauke. Međutim, ni u Šibeniku se nije javio dovoljan broj kandidata jer je započeo s radom medicinski tečaj na Liceju u Zadru tako da navedena odredba nije bila realizirana.¹⁵

Od Liceja do centralnih škola u Zadru: dodjela prve liječničke diplome 1811. godine

Ne punih mjesec dana nakon donošenja rješenja o uređenju Kolegija sv. Lazara u Trogiru i pripadajuće *Škole medicine*, generalni providur Dalmacije Vincenzo Dandolo izdao je 24. listopada 1806. godine dekret o osnutku Liceja u Zadru koji se doista može smatrati prvom stepenicom u pretvaranju gimnazije u sveučilište.^{4,20} U ovoj instituciji utemeljene su škole talijanske i latinske gramatike, lijepe književnosti, filozofije, medicine, prirodnog i civilnog prava te prirodopisa, botanike i agronomije.²⁰ Dijelovi navedenoga dekreta koji su se odnosili na *Školu medicine* u zadrskom Liceju bili su identični odgovarajućim točkama rješenja o uređenju istoimene škole u Kolegiju sv. Lazara u Trogiru, osim imenovanog profesora i njegove plaće: *Tu je Škola medicine u kojoj se daju lekcije iz osnova medicine, dodavši tomu kirurgiju i opstetriciju s nekoliko lekcija teoretske kemije. Profesor tih nauka je gospodin dr. Giacomo Tommasini, redoviti profesor u Parmi, s plaćom od 800 florina godišnje.*⁴

Giacomo Tommasini (1768–1846) bio je jedan od najistaknutijih onodobnih liječnika. Od 1794. godine bio je profesor fiziologije i patologije na Sveučilištu u Parmi, a 1816. godine postao je profesor kliničke medicine u Bologni. Premda je u dosadašnjoj historiografiji objavljeno da je Tommasini 1807. godine držao u Zadru medicinska predavanja, Mirko Dražen Grmek navodi da u sačuvanoj arhivskoj građi o navedenom nema nikakvih podataka pretpostavljajući: *Tommasini je, čini se, u principu pristao da se odazove laskavom pozivu, ali se u zadnji čas predomislio.*²⁰

Licej u Zadru svečano je otvoren dana 5. studenoga 1806. godine, ali je pripadajuća *Škola medicine* najvjerojatnije započela s radom u prosincu 1807. godine, i to predavanjem iz anatomije Giuseppea dall' Ora (1783–1827), doktora ki-

rugije iz Pavije, kojeg je generalni providur Dalmacije Vincenzo Dandolo 17. listopada 1807. godine imenovao profesorom anatomije i kirurgije u ovoj ustanovi. Navedeni generalni providur je 1806. godine postavio dalmatinskog protomedika dr. Orazija Pinellija (1757–1843) za profesora kliničke medicine, a sljedeće, 1807. godine za profesora fiziologije i patologije na zadrskom Liceju.^{4,20}

Sukladno *Općoj osnovi javne nastave u Dalmaciji*, koju je generalni providur ove pokrajine proglasio 5. svibnja 1807. godine, nakon završenih tečajeva i položenih ispita u ovoj ustanovi stjecala su se zvanja nižeg kirurga i opstetričara, ljekarnika, odvjetnika, javnog bilježnika, arhitekta i mjernika. Također je bilo određeno trajanje studija koje je za niže kirurge iznosilo dvije godine, a za magistre ljekarnike jednu godinu, ali uz prethodno četverogodišnje naukovanje pod vodstvom priznatog magistra ljekarnika. Istaknuto je da kirurzi i ljekarnici nisu mogli vršiti svoje zvanje bez habilitacije koju je davala Centralna zdravstvena komisija. Navedenu osnovu je 1807. godine prihvatio i potvrdio sam Napoleon.

Sljedeće, 1808. godine prihvaćen je novi program rada zadrskog Liceja prema kojemu su tečajevi za liječnike i više kirurge trajali četiri godine, za niže kirurge dvije, te za ljekarnike tri godine. Trajanje navedenih tečajeva bilo je identično i prema novom *Pravilniku o disciplini i nastavi na višim školama kraljevskog liceja u Zadru* koji je potpisao generalni providur Dalmacije dana 23. rujna 1809. godine. Međutim, zadrski Licej nije imao pravo podjele doktorskih diploma tako da su studenti nakon dovršenih tečajeva i položenih ispita dobivali posebnu svjedodžbu.

Nakon pripojenja Dalmacije novostvorenim Ilirskim Pokrajinama, maršal Marmont je 4. srpnja 1810. godine izdao zakonsku odredbu o organizaciji školstva u ovim pokrajinama prema kojoj su liceji u Zadru i Ljubljani trebali biti uređeni kao centralne škole u koje će se primati daci iz gimnazija i liceja drugih pokrajina. U navedenim institucijama podučavalo se francusko, talijansko i latinsko govorništvo, metafizika, prirodno pravo, etika, opća povijest, Napoleonom zakonik, kazneno pravo i postupak, crtanje i arhitektura, matematičke znanosti, mehanika, hidraulika, eksperimentalna fizika, opća kemija i farmaceutska kemija, prirodopis i botanika, anatomija i fiziologija, patologija i klinika, nauka o ljekovima i sudska medicina te kirurgija i porodništvo.

Prema novom pravilniku o nastavnom planu i organizaciji centralnih škola, objavljenom 1. kolovoza 1810. godine, ove su ustanove imale sedam tečajeva, i to za liječnike, kirurge, ljekarnike, inženjere i arhitekate, mjernike, pravnike i teologe. Tečaj za liječnike i kirurge trajao je pet godina, a za ljekarnike četiri godine. *Novim pravilnikom bilo je konačno riješeno i pitanje akademskih naslova. U centralnim školama ima sedam akademskih naslova, tj. liječnik, kirurg, ljekarnik, inženjer arhitekt, mjernik, pravnik i teolog.*

Svečana podjela akademskih diploma dvadeset dvojici studenata centralnih škola u Zadru organizirana je 1. rujna 1811. godine. Bili su to liječnik iz Skradina Julije Pini, ljekarnici iz Zadra Mihajlo Berčić i Gaetan Brizzi, zatim četrnaest pravnika, tri mjernika, jedan inženjer arhitekt te jedan teolog. Na liječničku diplomu imao je pravo i Luka Castelli, ali nije podnio zamolbu za polaganje diplomskog ispita.²⁰

Time su napokon francuske upravne vlasti, a poslije i austrijske, priznavale rang fakulteta centralnim školama u Iliriji.⁴

U dosadašnjoj historiografiji postoje razmimoilaženja o datumu podjele diploma u centralnim školama u Zadru, pri-

mjerice pojedini autori navode 1. srpnja 1811. godine,²¹ odnosno 5. kolovoza 1811. godine,⁴ dok većina njih kao dan održavanja ove promocije prezentira 1. rujna 1811. godine.^{20,22,23}

Premda je Napoleon dana 15. travnja 1811. godine potpisao temeljni zakon o uređenju Ilirskih Pokrajina kojim su ukinute centralne škole u Zadru, ove institucije su formalno ukinute dekretom generalnog guvernera Bertranda o uređenju školstva u Iliriji koji je izdan 12. prosinca 1811. godine.²⁰

Dvije godine kasnije završeno je razdoblje francuske vladavine u Dalmaciji.

Realizacija dugogodišnjih nastojanja: osnutak Medicinskog studija u Splitu kao dislociranog studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tijekom druge austrijske uprave u Dalmaciji (1813–1918)²⁴ te utemeljenog Kraljevstva SHS (1918–1929) i Kraljevine Jugoslavije (1929–1941)²⁵ nije bilo nikakvih nastojanja za osnivanje medicinskog fakulteta na području Južne Hrvatske.²⁶ Prvi medicinski fakultet u našoj zemlji utemeljen je 1917. godine u Zagrebu u okviru tamošnjeg sveučilišta.^{4,27}

Dana 27. ožujka 1944. godine donesena je *Zakonska odredba o osnivanju medicinskih fakulteta u Sarajevu i Splitu* koji su se trebali nalaziti u sastavu Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu.^{28–30}

Ovom je prethodila novinska vijest objavljena 8. ožujka 1944. godine u splitskom glasilu *Novo doba* o zaključcima sjednice Hrvatske državne vlade na kojoj je bilo odlučeno da će se odmah nakon osnutka Medicinskog fakulteta u Sarajevu pristupiti njegovu utemeljenju i u Splitu. *Osnivanjem novih medicinskih fakulteta hrvatska državna vlada dala je još jedan novi dokaz o nastojanjima za pridizanje zdravstva u državi. Ovim će se omogućiti odgoj većeg broja liječnika iz svih hrvatskih krajeva i iz svih narodnih slojeva.*³¹

Međutim, Medicinski fakultet u Splitu tada nije bio pokrenut zbog onodobnih ratnih zbivanja,^{26,32} dok je sarajevski započeo s radom u studenome 1944. godine.^{29,30}

Sljedeći koraci u cilju utemeljenja Medicinskog fakulteta u Splitu datiraju iz 1960. godine kada je formiran *inicijativni odbor za izradu elaborata o organizaciji zdravstvene zaštite i medicinske edukacije u Dalmaciji u Splitu*. Premda je u njegovoj izradi sudjelovalo pedesetak liječnika i ostalih stručnjaka, ovaj elaborat o osnutku navedene institucije nije prihvaćen od Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Zavod za zaštitu zdravlja u Splitu je 1961. godine, u dogovoru s ovim fakultetom, započeo pripreme za utemeljenje III. stupnja medicinskog studija (poslijediplomskih studija i specijalizacija) u Splitu kao ogranka Škole narodnog zdravlja *Andrija Štampar* Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Nastava na ovom studiju, koja je započela 1. prosinca 1963. godine, isprva je bila organizirana za specijalizante opće i školske medicine,⁴ 1966. godine je proširena s poslijediplomskim studijem iz medicine rada, a 1970. godine istoimenim studijem iz urgentne medicine.³³

U ovom razdoblju ponovno je pokrenuto pitanje osnutka Medicinskog studija u Splitu, no bez konkretne realizacije ovoga projekta.^{4,26}

U povodu proslave obljetnice visokoškolskih ustanova u Splitu održane 24. listopada 1970. godine tiskana je *Spomenica obljetnice visokoškolskih ustanova u Splitu: 25-godišnjica Pedagoške akademije; 10-godišnjica ostalih visokoškolskih ustanova* u kojoj je naglašena potreba daljnjeg razvijanja postojećih poslijediplomskih studija iz medicin-

skih znanosti te uvođenje dodiplomske nastave za starija godišta medicinskog fakulteta. Istaknuto je da je formirana radna grupa stručnjaka koja u zajednici s Medicinskim fakultetom u Zagrebu obavlja potrebne pripreme za stvaranje uvjeta za početak dodiplomske nastave za starija godišta u jesen 1972. godine. *Postepenim razvitkom nastavnog i znanstvenog rada u okviru postdiplomskog i dodiplomskog studija iz medicinskih nauka upotpunio bi se studij medicine za sva godišta.*³⁴

Premda je bio planiran početak nastave na Medicinskom studiju u Splitu, daljnji pregovori o osnutku ovoga studija trajali su sve do 1974. godine, ujedno godine otvaranja Sveučilišta u Splitu. Savjet Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu je 11. srpnja navedene godine donio odluku o osnivanju *Medicinskog studija u Splitu za studente Medicinskog fakulteta u Zagrebu za VIII. i X. semestar s početkom nastave od 1. rujna školske 1974/75. godine*. Međutim, nastava nije započela predviđene školske godine zbog nezainteresiranosti studenata. Ovaj je savjet 9. srpnja 1975. godine donio novu odluku kojom se u Splitu osniva *cijela V. godina Medicinskog studija (IX. i X. semestar) s početkom u školskoj godini 1975/76*.

Dana 31. listopada 1975. godine svečano je otvoren Medicinski studij u Splitu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za 9. i 10. semestar, a idućeg dana je prof. dr. Zvonimir Krajina, onodobni dekan Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održao uvodno predavanje studentima iz predmeta otorinolaringologija pod naslovom *Parcijalni zahvati na grlu kod malignoma*.⁴ Sljedeće, 1976. godine donesena je odluka o izvođenju nastave i na četvrtoj godini ovog studija,²⁶ dok je cjeloviti petogodišnji Medicinski studij u Splitu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu započeo s radom 1. listopada 1979. godine.^{4,35}

Bila je to pretposljednja etapa u realizaciji konačnoga cilja: osnutka samostalnog Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, što je ostvareno tek 1997. godine.^{26,36}

Rasprava i zaključak

Početak visokog školstva u našoj zemlji datiramo u 1669. godinu kada je, Poveljom Leopolda I, Isusovačka akademija u Zagrebu dobila sve sveučilišne privilegije. Nakon raspuštanja isusovačkog reda 1773. godine, zagrebačku je akademiju preuzela država, a tri godine kasnije ova je institucija proglašena *Kraljevskom akademijom znanosti*. Sastojala se od teološkog, filozofskog i pravnog fakulteta i *time je postala najviši učevni zavod u Hrvatskoj, po svojim privilegijama, po svojem nastavnom planu i organizaciji ravna svim ostalim sveučilištima Austrijske carevine*. Proforski zbor ove ustanove je 1790. godine uputio predstavku Hrvatskom saboru sa zamolbom *da se akademija pretvori u pravo sveučilište ili da se barem uvede mogućnost studiranja medicine ili u najmanju ruku studija kirurgije*. Premda je ova molba ponovljena sljedeće godine, zagrebačka je akademija, umjesto traženoga, dobila katedru za mađarski jezik i literaturu.³⁷

Osnatak visokoškolskoga medicinskog obrazovanja na našim prostorima bio je dugotrajan proces ispunjen ponajprije individualnim inicijativama, koje su uglavnom završavale neuspjehom ili, pak, bile kratka vijeka. U kontinentalnom dijelu Hrvatske dobar je primjer osnutak privatne kirurške škole u sklopu Zakladne bolnice u Zagrebu. Otvario ju je 1812. godine zagrebački kirurg Rudolf Lamprecht³⁷ (1781–1860)², ali je ona već nakon dvije godine prestala s radom zbog *nepovoljnih okolnosti*.³⁷ Od Lamprechtove škole do osnutka Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Za-

grebu trebalo je proći više od jednoga stoljeća. No, ovaj je fakultet nakon utemeljenja 1917. godine postao odlučujućim čimbenikom potpore i strategije razvoja ostalim akademskim centrima koji su osnovani i zaživjeli tijekom 20. stoljeća.

Tijekom 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća regionalni dalmatinski osjećaj jačao je izrastajući iz službene mletačke politike integracije dalmatinskih komuna s vanjskim prostorima te presezanja Habsburgovaca za dalmatinskom krunom. Venecija je poticala talijansku kulturu i običaje na štetu slavenskih i regionalnih dalmatinskih. To se očitivalo i u činjenici da su podanici Mletačke Republike, kojoj je onodobno pripadala i Dalmacija, bili obvezni studirati samo na Sveučilištu u Padovi. Time se stvarala snažna akademska klima centara izvrsnosti koja je koncentracijom intelektualaca, njihovom kreativnošću i znanjem učvršćivala svoje razvojne pozicije. Razvijati svoje pozicije, snagu i moć uključivalo je u to vrijeme, baš kao i danas, punu svijest o razvoju intelektualnih potencijala.

Jedan od mehanizama borbe za premoć nedvojbeno je bila blokada izobrazbe koja je na našim prostorima od uvijek ubirala danak. Pokušaj liječnika Jakova Mirkovića iz 1792. godine je u tom smislu paradigmatičan. Predložio je otvaranje teoretsko-praktične škole u Splitu koju bi bili obvezni pohađati kandidati medicine, koji bi po njegovu mišljenju, nakon završenog *tečaja odgovarajućeg studija postali dostojni doktorata uz povlasticu koju je naciji odobrila državna milost*.^{3,4,7} Prateći slijed i razvoj okolnosti koje su Dalmaciju oblikovale u snažno poprište borbe za osnutak medicinske visokoškolske nastave, uočile smo pojedine nedosljednosti koje u dosadašnjoj objavljenj literaturi dovode do zablude osobito kada je riječ o terminologiji. Naime, javljaju se različita mišljenja o karakteru navedene institucije koju je zamislio ovaj liječnik, pa je pojedini autori nazivaju fakultetom,⁴ odnosno medicinsko-kirurškom školom.^{3,5} Uzimajući u obzir cjelokupni kontekst, vrijeme i mogućnosti u kojima dr. Mirković oblikuje i iznosi svoju ideju, sklonije smo stajalištu da je njegova zamisao bila ponajprije utemeljenje više škole, s mogućnošću potencijalnog razvoja. Uostalom sličan tijek imala je i zamisao osnutka Medicinskog studija u šezdesetim i sedamdesetim godinama 20. stoljeća. U historiografiji postoje razmimoilaženja i u nazivu prve medicinske škole u Hrvatskoj koja je otvorena u Trogiru 1806. godine u sklopu Kolegija sv. Lazara,¹⁶ koja se u pojedinim djelima navodi kao Medicinski studij.^{4,18}

U svakom slučaju nastojanja koja su krajem 18. i početkom 19. stoljeća identificirana u sklopu borbe za razvoj visokoškolske medicinske nastave u Dalmaciji po svom sadržaju i profilu mogu biti sagledana kao preteče sličnih procesa i nastojanja vezanih uz osnutak Medicinskog studija u Splitu, tek potom kao začeci ideja o utemeljenju Medicinskog fakulteta. Time historiografiju razvoja ideja i nastojanja za ostvarenje visokoškolske nastave na području Dalmacije možemo identificirati kroz dva vremenska pomaka: onaj krajem 18. i početkom 19. stoljeća te onaj u drugoj polovini 20. stoljeća. Jedan i drugi razvojni val bili su obilježeni birokratskim opstrukcijama, nekoherentnošću i neodlučnošću hrvatskog akademskog tijela te političkim i ekonomskim okvirima. Unatoč svemu, mreža visokoškolskih medicinskih učilišta zaživjela je tijekom 20. stoljeća osiguravajući edukaciju studentima u našim najvećim regionalnim središtima.

LITERATURA

1. *Glesinger L.* Medicinski fakultet u Padovi i Hrvati. Liječ Vjesn 1950; 72:251–5.

- Grmek MD.* Hrvati i Sveučilište u Padovi. Ljetopis JAZU 1957;62: 334–74.
- Jelić R.* Neuspjeli pokušaji osnivanja medicinske škole u Dalmaciji koncem 18. i početkom 19. stoljeća. Radovi Centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 1978;25:243–68.
- Kraljević Lj, ur.* Razvoj medicinskog studija u Dalmaciji. Split: Zbor liječnika Hrvatske Osnovna organizacija u Splitu, Sveučilište u Splitu, Medicinski studij u Splitu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Opća bolnica u Splitu, Vojna bolnica »Dr Isidor Perera Matić« u Splitu, Institut za pomorsku medicinu u Splitu, Zavod za zaštitu zdravlja u Splitu, Dom zdravlja »Dr Petar Vitezica« u Splitu; 1984.
- Jelić R.* Zdravstveni radnici Dalmacije početkom 19. stoljeća. U: Kesic B, Belicza B, ur. Rasprave i grada za povijest znanosti, knjiga 5. Razred za medicinske znanosti, svezak 1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti; 1989, str. 203–33.
- Celić J.* Stanovništvo Omiša prema popisu iz 1806. godine. Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 2006;48:511–56. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/18302>. Pristup dana: 16. 03. 2010.
- Državni arhiv u Zadru.* Spisi Göess. Svezak 1. Broj spisa 1567. Pismena predstavka dr. Jakova Mirkovića upućena reformatorima padovanskog studija datirana 5. prosinca 1792. godine. List 208–11.
- Brisky L, Fatović-Ferenčić S.* From a philanthropic idea to building of Civic Hospital in Split in light of new archival evidence. Croat Med J 2006;47:162–8.
- Brisky L.* Fundamental restoration of the Civic Hospital in Split (1866–1872). Coll Antropol 2007;31:905–9.
- Državni arhiv u Zadru.* Spisi Göess. Svezak 1. Broj spisa 1567. Kopija pisma splitskog kneza-kapetana, datiranog 23. veljače 1792. M. V. (=1793. godine), koje je upućeno generalnom providuru u Dalmaciji i Albaniji Alvisu Marinu. List 212.
- Duplanić A.* Regesta zapisnika splitskoga Velikog vijeća od 1620. do 1755. godine. Grada i prilozima za povijest Dalmacije 1998;14:9–271.
- Državni arhiv u Zadru.* Spisi Göess. Svezak 1. Broj spisa 1567. Kopija pisma generalnog providura u Dalmaciji i Albaniji Alvisa Marina datiranog 28. veljače 1792. M. V. (=1793. godine) kao odgovora na pismo reformatora padovanskog studija u Veneciji. List 213.
- Državni arhiv u Zadru.* Spisi Göess. Svezak 1. Broj spisa 1567. Kopija pisma generalnog providura u Dalmaciji i Albaniji Alvisa Marina datiranog 21. svibnja 1793. godine kao odgovora na pismo reformatora padovanskog studija u Veneciji. List 214–5.
- Državni arhiv u Zadru.* Spisi Göess. Svezak 1. Broj spisa 1567. Predstavka dr. Jakova Mirkovića Uzvišenom Carskom Kraljevskom Dvorskom Povjerenstvu za Dalmaciju i Albaniju datirana 3. kolovoza 1802. godine. List 207.
- Grmek MD.* Medicinski tečajevi u Trogiru i Šibeniku za vrijeme francuske vladavine. Anali Historijskog instituta u Dubrovniku 1962;8–9: 379–94.
- Grmek MD.* Prva medicinska škola u Trogiru. U: Tartalja H, ur. Radovi međunarodnog simpozija održanog prigodom proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru. Trogir, 27. 10.–1. 11. 1971. Zagreb: Institut za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti; 1973, str. 125–8.
- Grmek MD.* Opći pogled na zdravstvene prilike u Dalmaciji za vrijeme francuske vladavine, napose u prvoj godini nove uprave (1806). Starine 1960;50:401–26.
- Kraljević Lj, Slade-Šilović M, Boschi S, Ćurin S, Dittrich Z.* Prvi medicinski studij u Hrvatskoj u Trogiru 1806. godine. Acta Hist Med Stom Pharm Med Vet 1988;28:127–34.
- Kraljević Lj, Boschi S, Sapunar D.* A contribution to the history of health services in Split. Croat Med J 1993;34:153–62.
- Grmek MD.* Medicinsko-kirurška škola u Zadru 1806–1811. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1961;323:5–64.
- Jelić R.* Prilog za biografiju dra Luke Castellija. Zadarska revija 1987; 36:95–102.
- Škarica M.* Zadarski medicinski fakultet. Zadarska revija 1952;1:26–31.
- Pekić M.* Dr. Giulio Pini – prvi promovirani liječnik na tlu Jugoslavije. Zadarska revija 1987;36:79–93.
- Novak G.* Povijest Splita, knjiga 3. 2. izd. Split: Čakavski sabor; 1978.
- Goldstein I.* Hrvatska povijest. Zagreb: Novi Liber; 2003.
- Marušić M.* Povijest Medicinskog fakulteta u Splitu. U: Janković S, Boban M, ur. Medicinski fakultet: 1997.–2007.: monografija povodom desete obljetnice samostalnosti. Split: Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet; 2007, str. 16–35.
- Belicza B.* Foundation of the Zagreb School of Medicine. Croat Med J 1992;33:163–79.
- Zakonska odredba o osnivanju medicinskih fakulteta u Sarajevu i Splitu. Alma Mater Croatica 1944;7:204–5.
- Dugački V.* Prvi medicinski fakultet u Sarajevu (1944.–1945.). Liječ Vjesn 1999;121:216–8.
- Dugački V.* Prvi medicinski fakultet u Sarajevu (1944.–1945.). Marulić 1999;32:282–5.

31. Hrvatska državna vlada Zaključila je, da se čim prije pristupi osnivanju medicinskog fakulteta u Splitu. Nastojanja oko podizanja zdravstva. Novo doba 1944 Mar 8; 3.
32. *Marušić M, Sapunar D.* Obrazloženje potrebe osnivanja Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Liječ Vjesn 1996;118:133–8.
33. *Gugić R.* Djelatnost Zavoda na zdravstvenom prosvjećivanju i usavršavanju zdravstvenih kadrova. U: Ćurin S, ur. 60 godina Zavoda za zaštitu zdravlja u Splitu. Split: Biblioteka Zavoda za zaštitu zdravlja Split; 1982, str. 116–23.
34. *Begonja J, Cvitanić D, Damjanić A, ur.* Spomenica obljetnice visokoškolskih ustanova u Splitu: 25-godišnjica Pedagoške akademije: 10-godišnjica ostalih visokoškolskih ustanova. Split: 1971.
35. *Šelamov S.* Otvoren medicinski studij. Slobodna Dalmacija 1979;2;1.
36. *Sapunar D, Marušić M.* Nastavni plan Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu – suvremena koncepcija za novi fakultet. Liječ Vjesn 1999;121:208–12.
37. *Glesinger L.* Pedeset godina Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Saopćenja 1968;11:71–8.

* * *

Vijesti

News

2. međunarodni simpozij o hipertenziji

Translational Medicine in Hypertension

18.—21. studenoga 2010.
Hotel Osijek
Osijek

www.isho2010.mefos.hr
www.hdh.hr

Organizatori:

Hrvatsko društvo za hipertenziju HLZ-a

Mađarsko društvo za hipertenziju

Medicinski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sveučilište u Peču

Pokrovitelj:

Europsko društvo za hipertenziju